

Медіація у міжнародних комерційних спорах в Україні: правові аспекти та перспективи

Ульянова Галина Олексіївна¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.10.2024	Право	347.918:341.9(477)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14855114>

Анотація. У статті досліджено правові аспекти застосування медіації у міжнародних комерційних спорах в Україні. Розглянуто ключові переваги цього механізму, зокрема його здатність скорочувати строки вирішення спорів, знижувати витрати та сприяти збереженню ділових відносин між сторонами. Окреслено основні нормативно-правові засади медіації в Україні, зокрема Закон України «Про медіацію», а також розглянуто роль Сінгапурської конвенції про медіацію у міжнародному регулюванні цього процесу. Значна увага приділена аналізу комбінованих процедур «Арбітраж-Медіація-Арбітраж» та «Медіація-Арбітраж», які запроваджені Міжнародним комерційним арбітражним судом при Торгово-промисловій палаті України (ICAC). Виявлено ключові виклики, що стримують широке впровадження медіації, зокрема відсутність загальнообов'язкового механізму її застосування, недостатню обізнаність бізнес-спільноти та невизначеність судової практики щодо виконання медіаційних угод. Запропоновано шляхи вдосконалення цього механізму, зокрема шляхом гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, розширення сертифікації медіаторів та інтеграції обов'язкової попередньої медіації в окремі категорії спорів. Наголошується на необхідності активного розвитку навчальних програм для юристів, суддів та бізнесу, а також підвищення рівня міжнародної співпраці для створення сприятливого середовища для ефективного застосування медіації в Україні.

Ключові слова: медіація, міжнародний комерційний спір, альтернативне вирішення спорів, міжнародне право, арбітраж, Сінгапурська конвенція.

Mediation in international commercial disputes in Ukraine: legal aspects and perspectives

Annotation. The article examines the legal aspects of mediation in international commercial disputes in Ukraine. It highlights the key advantages of this mechanism, particularly its ability to reduce dispute resolution time, lower costs, and preserve business relationships between parties. The study outlines the main legal framework governing mediation in Ukraine, including the Law of Ukraine "On Mediation," and explores the role of the Singapore Convention on Mediation in international regulation. Particular attention is given to

---

¹Національний університет «Одеська юридична академія» проректор з навчальної роботи, доктор юридичних наук, професор, <https://orcid.org/0000-0002-2908-6464>

the analysis of combined procedures such as "Arbitration-Mediation-Arbitration" and "Mediation-Arbitration," introduced by the International Commercial Arbitration Court at the Ukrainian Chamber of Commerce and Industry (ICAC). The article identifies key challenges hindering the widespread adoption of mediation, including the absence of a mandatory mediation mechanism, low awareness within the business community, and inconsistent judicial practice regarding the enforcement of mediation agreements. The study proposes ways to improve this mechanism by harmonizing national legislation with international standards, expanding mediator certification, and integrating mandatory pre-mediation for specific dispute categories. The article emphasizes the need to actively develop training programs for lawyers, judges, and business professionals, as well as to strengthen international cooperation to create a favorable environment for the effective use of mediation in Ukraine.

Keywords: mediation, international commercial arbitration, alternative dispute resolution, Singapore Convention, legal regulation.

Вступ

Сучасні міжнародні комерційні спори потребують ефективних механізмів вирішення, які сприяють оптимізації фінансових витрат, скороченню строків розгляду справ та забезпеченню збереження ділових відносин між сторонами. У цьому контексті медіація є важливим альтернативним інструментом врегулювання спорів, що доповнює традиційні методи, такі як судове провадження та арбітраж. В Україні інститут медіації перебуває на етапі активного формування, а його застосування у міжнародних комерційних спорах стикається з низкою нормативно-правових та практичних викликів. Метою даного дослідження є аналіз правових аспектів застосування медіації в міжнародних комерційних спорах в Україні, зокрема вивчення законодавчого регулювання, впливу міжнародних стандартів та перспектив розвитку цього механізму у національній правовій системі. Міжнародна комерційна медіація має кілька важливих особливостей:

- 1) Добровільність – сторони самі вирішують, чи брати участь у медіації.
- 2) Конфіденційність – процес медіації не підлягає розголосу, що є привабливим для бізнесу.
- 3) Гнучкість процедури – сторони можуть узгодити формат, правила та особливості процесу.
- 4) Нейтральність медіатора – медіатор не приймає рішень, а сприяє досягненню компромісу між сторонами.

Результати

Практика використання медіації в комерційному арбітражі в Україні знаходиться на стадії поступового впровадження, проте вже досягнуто суттєвих результатів у правовому регулюванні цієї процедури. До ключових досягнень слід віднести:

1. Закон України "Про медіацію", прийнятий Верховною Радою України, встановлює правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфліктів (спорів). Він визначає принципи медіації, статус медіатора та вимоги до його підготовки. Закон передбачає можливість проведення медіації як до звернення до суду чи арбітражу, так і під час судового або арбітражного провадження [2].

2. Правила медіації Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України (ІСАС). ІСАС розробив власні Правила медіації, які регламентують порядок проведення медіаційних процедур у рамках цієї установи. Ці правила визначають процедуру ініціювання медіації, вибору медіатора та проведення самої процедури, забезпечуючи структурований підхід до вирішення спорів за допомогою медіації [8].

3. Комбіновані процедури "Арбітраж-Медіація-Арбітраж" та "Медіація-Арбітраж" ІСАС також впровадив комбіновані процедури врегулювання спорів, які поєднують елементи арбітражу та медіації. Ці процедури дозволяють сторонам спочатку спробувати вирішити спір за допомогою медіації, а у випадку недосягнення згоди — перейти до арбітражу, або ж розпочати з арбітражу з можливістю зупинити процес для проведення медіації. Такі підходи сприяють більш гнучкому та ефективному вирішенню міжнародних комерційних спорів [4].

4. Україна підписала Сінгапурську конвенцію про медіацію 7 серпня 2019 року, що є вагомим кроком у міжнародному регулюванні цього механізму. Конвенція передбачає, що міжнародні угоди, укладені за результатами медіації, мають юридичну силу та можуть бути виконані в країнах, які її ратифікували. Таким чином, приєднання України до цієї міжнародної угоди створює сприятливі умови для розвитку медіації в міжнародних комерційних спорах ^[10]. Однак, для повної імплементації Сінгапурської конвенції необхідні додаткові законодавчі зміни, зокрема уточнення механізму виконання медіаційних угод та визначення ролі судів у підтримці цього процесу. Завдяки Сінгапурській конвенції міжнародна медіація отримує додаткову юридичну силу, що сприяє її активному використанню в міжнародній торгівлі.

5. В Україні поступово розвивається практика використання комбінованих процедур медіації та арбітражу для вирішення міжнародних комерційних спорів. Зокрема, Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України (МКАС) запровадив регламенти для двох моделей таких процедур: "медіація-арбітраж" та "арбітраж-медіація-арбітраж". Ці моделі дозволяють сторонам спочатку спробувати врегулювати спір за допомогою медіації, а у випадку недосягнення згоди — перейти до арбітражу, або ж розпочати з арбітражу, з можливістю зупинити процес для проведення медіації [4].

Приєднання України до Сінгапурської конвенції про медіацію та ухвалення відповідного законодавства сприяють більш активному використанню цього методу у комерційних конфліктах. Очікується, що у майбутньому медіація стане більш поширеним інструментом поряд із арбітражем, що дозволить ефективніше та швидше врегулювати міжнародні комерційні спори.

Сторони можуть примиритися шляхом медіації на будь-якій стадії судового процесу, що має бути оформлено мировою угодою. Це підтверджено ухвалою Касаційного господарського суду у справі про банкрутство ТОВ «Паливно-енергетична компанія "Енергоіндустрія"». У межах справи кредитор подав позов про визнання недійсним договору поруки боржника, який було задоволено судами першої та апеляційної інстанцій. Під час касаційного розгляду ТОВ «Тар Альянс», ТОВ «Енергобуд» і ТОВ «ПЕК "Енергоіндустрія"» подали клопотання про зупинення провадження на підставі п. 3-1 ч. 1 ст. 227 ГПК України через проведення медіації. Закон України «Про медіацію» (ч. 2 ст. 3) передбачає можливість її проведення під час судового, третейського, арбітражного провадження або виконання рішення суду. Відповідно до ч. 7 ст. 46 ГПК України, сторони можуть скористатися медіацією на будь-якому етапі судового процесу, а суд зобов'язаний зупинити провадження у разі відповідного клопотання (п. 3-1 ч. 1 ст. 227 ГПК України), але не більш ніж на 90 днів. З огляду на це Верховний Суд задовольнив клопотання та зупинив касаційне провадження. Ухвала Верховного Суду від 16 листопада 2023 року у справі № 910/18802/21 (910/3246/22) [11].

Голова Касаційного цивільного суду ВС Борис Гулько зазначив, що Закон України «Про медіацію» сприяє розвантаженню судової системи та гарантує сторонам більш швидке і гнучке врегулювання конфліктів [9]. Таким чином, Верховний Суд України підтримує розвиток медіації як ефективного механізму для швидкого та гнучкого

врегулювання конфліктів між сторонами, що також сприяє зниженню навантаження на судову систему.

Незважаючи на очевидні переваги медіації, її інтеграція в міжнародний комерційний арбітраж в Україні стикається з низкою викликів. Основними серед них є відсутність загальнообов'язкового механізму медіації, низька обізнаність бізнес-спільноти про цей інструмент та потреба у додатковій нормативній регламентації. Більшість комерційних спорів досі вирішуються через судове провадження або арбітраж, що свідчить про необхідність проведення просвітницької роботи серед юридичних професіоналів та підприємців щодо переваг медіації [2].

Ще одним важливим аспектом є кваліфікація медіаторів та їх визнання в міжнародній практиці. Хоча Закон України «Про медіацію» закріплює основні вимоги до медіаторів, відсутність єдиного механізму сертифікації може ускладнювати їхнє залучення до міжнародних комерційних спорів. Вирішення цієї проблеми можливе шляхом імплементації міжнародних стандартів підготовки медіаторів та розширення їхньої професійної сертифікації відповідно до вимог UNCITRAL та ICC [12].

Додатковим фактором, що впливає на ефективність медіації в міжнародних комерційних спорах, є неоднорідність судової практики щодо виконання медіаційних угод. Незважаючи на існування правового регулювання, суди в Україні не завжди забезпечують однакове ставлення до таких угод, що може створювати правову невизначеність. Рішенням цієї проблеми може стати більш активна імплементація Сінгапурської конвенції та розробка єдиної судової практики щодо виконання медіаційних угод у міжнародних комерційних спорах [10].

Також слід враховувати, що розвиток медіації в Україні відбувається на тлі міжнародних змін у сфері альтернативного вирішення спорів. У багатьох юрисдикціях Європи та США активно впроваджується концепція обов'язкової попередньої медіації у комерційних спорах перед зверненням до суду або арбітражу. Ухвалення подібної ініціативи в Україні могло б підвищити ефективність розгляду міжнародних спорів та сприяти зменшенню судового навантаження [3].

Зрештою, важливою складовою успішної імплементації медіації у міжнародні комерційні спори в Україні є налагодження тісної співпраці між державними органами, арбітражними установами та бізнес-спільнотою. Для цього необхідно розширити навчальні програми для суддів, адвокатів та корпоративних юристів, популяризувати цей механізм серед іноземних інвесторів та заохочувати використання медіації у міжнародних договорах. Такі кроки дозволять створити сприятливе середовище для подальшого розвитку медіації як ефективного інструменту вирішення міжнародних комерційних спорів в Україні [4].

Рекомендації щодо розвитку медіації в Україні

Успішна імплементація медіації в міжнародні комерційні спори вимагає комплексного підходу, що охоплює законодавче вдосконалення, підвищення обізнаності суспільства та розширення міжнародного співробітництва. Україна вже зробила важливі кроки, прийнявши Закон «Про медіацію» та підписавши Сінгапурську конвенцію про медіацію, однак для ефективного використання цього механізму необхідні подальші реформи.

1. Вдосконалення законодавчої бази:

Ратифікація Сінгапурської конвенції про медіацію (UNCITRAL) для забезпечення міжнародного визнання медіаційних угод.

Закріплення обов'язкової медіації у певних категоріях комерційних спорів (наприклад, у корпоративних конфліктах або банківських спорах) перед зверненням до арбітражу чи суду.

Гармонізація законодавства України із європейськими стандартами (CEPEJ Guidelines on Mediation), що сприятиме збільшенню довіри до медіації серед бізнесу.

Інтеграція медіації в арбітражні процеси, зокрема через механізми "Медіація-Арбітраж" (Med-Arb) та "Арбітраж-Медіація-Арбітраж" (Arb-Med-Arb), що вже використовуються в ІСАС при ТПП України (ІСАС).

2. Підвищення кваліфікації медіаторів та розвиток професійних стандартів:

Запровадження єдиного національного стандарту сертифікації медіаторів відповідно до міжнародних норм (UNCITRAL, ICC, IMI).

Навчальні програми та тренінги для медіаторів, суддів, адвокатів та арбітражних експертів, що допоможуть розвинути компетенцію в галузі комерційної медіації.

Розширення реєстру медіаторів та запровадження механізму моніторингу їхньої діяльності.

3. Популяризація медіації серед бізнес-спільноти:

Запровадження фінансових стимулів для компаній, що використовують медіацію (наприклад, податкові пільги або компенсації судових витрат при використанні альтернативного вирішення спорів).

Роз'яснювальні кампанії та семінари для українських та міжнародних компаній щодо переваг медіації у комерційних конфліктах.

Інтеграція медіації в угоди про міжнародну торгівлю та інвестиційні договори для створення більш сприятливого середовища для бізнесу.

4. Розширення міжнародного співробітництва:

Співпраця з міжнародними арбітражними центрами (ICC, LCIA, SCC) для адаптації передового досвіду у сфері медіації.

Приєднання до міжнародних ініціатив з розвитку медіації (наприклад, IMI – International Mediation Institute).

Підтримка державних та міжнародних програм з розвитку альтернативного вирішення спорів.

5. Удосконалення судової практики:

Розробка єдиних рекомендацій для суддів щодо визнання та виконання медіаційних угод.

Обов'язкова оцінка можливості використання медіації на всіх етапах судового та арбітражного провадження.

Створення спеціалізованих відділень у судах, які сприятимуть розвитку медіації.

Висновки

Медіація є ефективним альтернативним механізмом вирішення міжнародних комерційних спорів, що дозволяє сторонам оптимізувати витрати, скоротити строки розгляду справ та зберегти ділові відносини. Попри її переваги, інститут медіації в Україні перебуває на стадії формування та стикається з низкою нормативно-правових і практичних викликів, які потребують подальшого врегулювання. Закон України "Про медіацію" заклав правову основу для розвитку цієї процедури, однак для ефективного її застосування необхідні додаткові законодавчі зміни, зокрема у сфері виконання медіаційних угод у міжнародних комерційних спорах. Сінгапурська конвенція про медіацію відкриває нові можливості для міжнародного визнання таких угод, але її імплементація потребує гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами. Важливим кроком у розвитку цього механізму стало запровадження комбінованих процедур "Арбітраж-Медіація-Арбітраж" та "Медіація-Арбітраж" в ІСАС, що сприяє більш гнучкому та ефективному врегулюванню спорів відповідно до сучасних міжнародних практик. Проте відсутність єдиного механізму сертифікації медіаторів, недостатня правова визначеність виконання медіаційних угод у судовій практиці та низька обізнаність бізнес-спільноти щодо цього механізму залишаються основними бар'єрами для його широкого застосування. Інтеграція обов'язкової попередньої медіації у певні категорії спорів може сприяти зниженню судового навантаження та

розширенню її використання у міжнародному бізнесі. Важливим напрямом розвитку є активізація навчальних програм для юристів, суддів та підприємців, що підвищить рівень довіри до медіації як ефективного способу вирішення спорів. Посилення міжнародного співробітництва та адаптація національного законодавства до європейських стандартів сприятимуть розширенню застосування медіації та підвищенню її привабливості для іноземних інвесторів. Загалом, подальший розвиток медіації в Україні вимагає комплексного підходу, що включає вдосконалення правового регулювання, підготовку висококваліфікованих медіаторів та популяризацію цього механізму серед бізнесу, що дозволить зробити його важливим інструментом у міжнародних комерційних спорах.

Список використаних джерел

1. Генеральна Асамблея ООН. Резолюція № 73/198 про Сінгапурську конвенцію про медіацію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.un.org/>.
2. Закон України "Про медіацію" від 16 листопада 2021 року № 1875-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/216385.html?utm_source=chatgpt.com
3. Керівні принципи для покращення виконання наявних рекомендацій щодо медіації у сімейних та цивільних справах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/guidelines-for-a-better-implementation-of-the-existing-recommendation-/16809ede8f>
4. Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України (ICAC). Регламент ICAC щодо комбінованих процедур "Арбітраж-Медіація-Арбітраж" та "Медіація-Арбітраж" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://icac.org.ua/>.
5. Особливості врегулювання спорів у МКАС із застосуванням комбінованих процедур «арбітраж-медіація-арбітраж» та «медіація-арбітраж». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://icac.org.ua/wp-content/uploads/Kombinovani-protsedury.pdf?utm_source=chatgpt.com
6. Офіційний сайт Торгово-промислової палати України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ucci.org.ua/>.
7. Постанова Верховного Суду України щодо виконання медіаційних угод у міжнародних комерційних спорах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://supreme.court.gov.ua/>.
8. Правила медіації Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України (ICAC). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://icac.org.ua/mediation/pravylya-mediatsiyi/?utm_source=chatgpt.com
9. Прес-реліз або офіційне повідомлення Верховного Суду України про підтримку розвитку медіації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1512260?utm_source=chatgpt.com
10. Сінгапурська конвенція про медіацію (United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation) від 7 серпня 2019 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
11. Ухвала № 910/18802/21 (910/3248/22) від 16 листопада 2023 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements.
12. UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/modellaw/commercial_conciliation

13. United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international settlement agreements](https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements).